

STEMPLER I BOKS

av
Tore Haga

Har man en stor samling av følgebrev, vil trolig mange av disse ha avtrykk av stempler fra Christiania/Kristiania/Oslo. Tidligst finner man de typiske pakkepoststemplene, mens maskinstempler begynte å vise seg stykke inn i 1900-tallets andre tiår. Jeg vil her se nærmere på hovedstadens boksstempler frem til 1925.

Det første av disse kom mens Posten fortsatt brukte Ch i bynavnet. Det hadde naturligvis klart seg med en noe mindre illustrasjon enn denne, men jeg klarte ikke å la være å vise denne flotte blokken med alle de fine avtrykkene. Da disse ble slått, var det gått litt over 20 år siden stempelet ble levert, nemlig ved juletider 1877.

Ser man på blokken, slås en ikke umiddelbart at avtrykkene mangler det meste av nedre rammelinje, da det her i stor grad skjules av overlapping, men på det øverste er mangelen godt synlig. Jeg har aldri sett noe avtrykk fra dette stempelet der rammen er komplett, men det ville være rart om stempelet fra gravørens hånd var slik som vi kjenner det. Derfor legger jeg foreløpig til grunn at det var tidlig slitasje som lå bak tilstanden.

Nytt stempel med Kristiania ble levert høsten 1898 (se nedenfor), men de to stemplene ble åpenbart brukt om hverandre i noen år. Mitt seneste Ch-avtrykk er datert 17 XII 06.

I 1911 ble Ch-stempelet omgravert og fikk en K plassert der gravøren nå hadde fjernet Ch. Det ble jo da såpass stort rom at det ble en ekstra stor K der. På illustrasjonen kan vi se at nedre rammelinje fortsatt mangler, så det var nok ikke så greit å utbedre mangelen. Levering skal ha skjedd ved sankthanstider denne gangen.

Det første Kristianiestempelet av bokstype kom altså i 1898. De beste avtrykkene viser at det egentlig er åttekantet, slik det kan anes også på Ch-avtrykkene. Med flittig bruk ble hjørnene noe avrundet. Mitt seneste avtrykk av dette er fra 25 VIII 24. Det hadde da i flere år hatt økende konkurranse fra maskinstempler med runde datostempler, noe som har ført til at det er relativt få avtrykk av dette boksstempelet i min samling, som naturligvis favner følgebrev fra det ganske land.

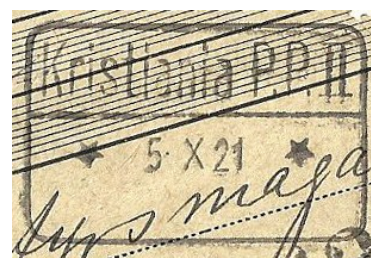
Et nytt boksstempel ble levert sent i 1906. Jeg levde en tid i den tro at dette var en konkurrent til stempelet av 1898, men det ser ut til å være feil.

Jeg har bare to avtrykk av dette, og begge er på følgebrev fra utlandet, henholdsvis Sverige og Tyskland. Det blir da nærliggende å tenke at det egentlig var tollposten som disponerte dette stempelet. En slik tanke støttes av det Langangen sier om at stempelet i 1921 ble sendt til omgraving for å få P.P. II tilføyd under datoen. Det må i tilfelle ha blitt utført en skikkelig oppussing, slik at rammen nå var hel, stjernene var blitt helt nye, og Kristiania må ha blitt omgravert. Det ser ut som et helt nytt stempel. At jeg har bare ett følgebrev med avtrykk av dette stempelet, kan tyde på at det ikke er så veldig vanlig på markedet.

Selv om jeg i en tidligere artikkel, «P.P. I eller P.P. II?», på denne nettsiden i 2011, har skrevet om boksstempelet med «Fragt betalt», kan det vel passe å ta med litt om også dette, som i hvert fall ikke er vanlig. Det ble bestilt i 1915, da med P.P. II. At det pr. 26 IV 21 står P.P. I, skyldes nok slitasje og at halve romertallet havnet på en brett i følgebrevet.

Senere i 1921 ble stempelet sendt til omgravering og fikk «Fragt betalt» fjernet. Det omgraverte stempelet ble tilbakesendt 1. oktober 1921. Illustrasjonen er fra mitt følgebrev med avtrykk datert fire dager senere.

Ett stempel som jeg ikke har klart å få tak i på følgebrev, er boksstempelet der bynavnet er i versalier, KRISTIANIA. Leveringstid er ifølge Langangen ikke kjent. Han avbilder et avtrykk fra 21 VII 23. Selv har jeg avtrykk på klipp og på en stor blokk. Ingen av dem er særlig gode eller tydelige, så jeg viser dem begge to, slik at de kan utfylle hverandre.

Blokken har et svakt og mislykket avtrykk fra et maskinstempel, og boksstempelet er nok brukt for å rette opp misèren. Blokkens boksstempel er datert 8 IV 2?, og det er enda mer utydelig på klippet. Jeg mener likevel at det på begge kan se ut som at «spørsmålstegnet» har vært et 4-tall en gang i tiden, slik at komplett dato på blokken blir 8 IV 24.

Til slutt skal jeg for moro skyld gå helt tilbake til det aller første norske pakkepoststempelet i boksformat, riktignok noe annerledes enn de senere boksstemplene; en god del større og nærmere rettvinklet. Noen presis leveringstid er ikke kjent. Langangen anser det som sannsynlig at det ble levert tidlig på 1870-tallet. Helt avtrykk av dette stempelet tror jeg skal bli fryktelig vanskelig å skaffe seg, og her har jeg måtte jukse for å få til en helhetlig illustrasjon. Det ble med Langangens avtrykksbilde i bunnen, et frimerke med PAKK, lånt fra en nettauksjon oppå dettes venstre side (jeg hadde lagt inn bud, men ble overbudt), og ett i mitt eie med svakt POST oppå avtrykkets høyre side.

Jeg synes stadig at pakkepost er strålende festlig.

Kilder:

- Anders Langangens serie om pakkepoststemplene, NFT 1988 nr. 1, 7 og 8.
- gibud.no.
- Egen samling.